

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди
Кафедра освітології та інноваційної педагогіки
Жешувський університет (Республіка Польща)
Університет третього віку в Громадкі (Республіка Польща)
Європейський інститут безперервної освіти (Словацька Республіка)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

31 березня – 2 квітня 2021 року

Том 1

ХАРКІВ
2021

ББК 74.58+74.20+88.40+88.840

УДК 37.013.77:[378+373.5]

П86

ISBN 978-617-7886-20-3

Редакційна колегія:

Золотухіна С. Т. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ворожбіт-Горбатюк В. В. – професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лупаренко С. Є. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Попова О. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Рогова Т. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Штефан Л. А. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Твердохліб Т. С. – д-р пед. наук, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лазарєва О. М. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Дейниченко Г. В. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Відповідальність за зміст, стилістику, орфографію та пунктуацію статей несуть автори

Затверджено редакційно-видавничою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(протокол №2 від 10.03.2021 року)

Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Мітра», 2021. Т.1. 313 с.

У збірнику відображено психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої школи в умовах сучасних викликів. Він містить результати досліджень учених, викладачів, учителів, наукові пошуки докторантів, аспірантів, студентів з питань розвитку педагогічної науки й освіти, психолого-педагогічних аспектів інклюзивної освіти, організації дистанційного навчання, реалізації інноваційних технологій, розвитку обдарованої особистості в сучасному освітньому середовищі, професійної підготовки фахівця а також сучасних проблем порівняльної педагогіки.

Матеріали стануть у нагоді науковцям, докторантам, аспірантам, викладачам, магістрам і студентам вищих закладів освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

Видано за рахунок авторів.

ISBN 978-617-7886-20-3

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2021

ЗМІСТ

Секція І

Вектори розвитку педагогічної науки: методологія, історичний і компаративний дискурс	9
Балацинова А. Д. Ігнатій Петрович Козачинський – член ради при попечителі київського навчального округу з управління фондушевеними справами	9
Барабус А.А., Васюгіна Т. М. Структура громадянської компетентності особистості та підходи до її формування у педагогічній теорії і практиці	12
Бєляєв С. Б. Еволюція методологічних підходів у розробленні освітньо-професійних програм підготовки фахівців	15
Борисенко Н. О. Нове і традиційне у вихованні майбутнього вчителя	19
Го Іцзян Тенденції модернізації музично-педагогічної освіти в сучасному Китаї	22
Завгородня Т. К. Персоналістичний дискурс історико-педагогічних досліджень	25
Золотухіна С. Т. Єдність навчання і виховання – умова формування особистості фахівця	28
Князян М. О., Князян Р. Х. Теоретичні засади інноватизації загальної середньої освіти в Польщі	32
Кузнецова О. Ю., Троцько А. В., Штефан Л. А. Мета, завдання та функції театральної педагогіки як науки	35
Лупаренко С. Є. Дитинство та розвиток дитини з точки зору різних наукових підходів і теорій	39
Малихін О. В., Арістова Н. О. Актуальні питання післядипломної освіти вчителів в умовах непрогнозованих впливів (пандемія COVID-19): трансформація людських цінностей	42
Мельник В. А., Васильєва О. А. Теоретичний аналіз наукових позицій про пізнавальну самостійність дітей	45
Пісоцька М. Е., Кадашевич К. О. Індивідуалізація навчання учнів класичній хореографії у середніх спеціальних навчальних закладах України: історико-педагогічний аспект	48
Тарарак О. В., Тарарак М. Ю. Формування художньо-естетичної культури особистості в системі освіти Німеччини	51

хореографії в історії світової та вітчизняної педагогічної думки.

2. Уточнити термінологічно-понятійний апарат та схарактеризувати ступінь наукової розробки досліджуваної проблеми.

3. Науково обґрунтувати етапи розвитку досліджуваної проблеми в педагогічній теорії й освітній практиці в зазначений період, виділити їхні особливості.

4. Узагальнити досвід індивідуалізації навчання учнів класичній хореографії у середніх спеціальних навчальних закладах України на кожному з обґрунтованих етапів.

Об'єктом дослідження є процес навчання учнів у середніх спеціальних навчальних закладах України другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття. Предмет дослідження – теорія та практика індивідуалізації навчання учнів класичній хореографії у середніх спеціальних навчальних закладах України в зазначений період.

За нижню межу дослідження взято 50-ті роки ХХ століття, час, коли в умовах післявоєнного відновлення держави відбувається пошук шляхів підвищення ефективності середньої освіти. За верхню межу – початок ХХІ століття, для якого характерне реформування системи освіти на основі національно-демократичних цінностей та принципу особистісної орієнтації, активізація наукового інтересу до проблеми індивідуалізації навчання.

Проблему індивідуалізації навчання учнів класичній хореографії у середніх спеціальних навчальних закладах досліджуємо в усіх регіонах України. Відповідно враховуємо, що певний час означена проблема вивчалася українськими вченими в контексті розгляду її науковцями Радянського Союзу та під впливом урядових документів радянських часів.

Список використаних джерел

1. Пісоцька М. Е. Питання індивідуалізації у педагогічних дослідженнях. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. Вип. 49. С. 104–114.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

Тарарак О. В.

доктор філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Тарарак М. Ю.

кандидат філологічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

У статті висвітлено найбільш значущі концепції художньо-естетичного виховання особистості у Німеччині. Визначено пріоритетні напрями музичної

освіти, проаналізовано педагогічні ідеї Ф. Фребеля, Е. Зігфельда, К. Гофмана, К. Орфа та інших.

Ключові слова: естетичне виховання, творча імпровізація, слухання музики, ритмічні вправи, «елементарна музика», педагогічна освіта.

The article is devoted to the most important concepts of personality's musical and aesthetic education in Germany. The main ways of musical education were singled out by the author of the article. The pedagogical theories of Ph. Frebel, E. Zigpheld, K. Goffman, K. Orf were analyzed in the following article.

Key words: musical practice, creative improvisation, listening to music, rhythmical exercises, «elementary music».

У структурі духовних цінностей особистості важливе місце займає мистецтво, яке є продуктом художньо-творчої діяльності. Завдяки естетичному вихованню значно збагачується духовний світ кожної особистості, розширюються горизонти світосприйняття та світобачення, створюються образи естетичної та художньої картини світу.

Аналіз історико-педагогічної, наукової, методичної літератури [1, 2, 3, 4] свідчить, що в зарубіжній педагогіці протягом тривалого часу активно розроблялися питання музично-естетичного виховання особистості та відповідної теоретико-практичної підготовки педагогів. Сучасні зарубіжні концепції музично-естетичного виховання, що ввібрали найкращі національні історичні традиції, містять багатий пласт цінних ідей з досліджуваної нами проблеми.

Кінець XIX – початок XX ст. характеризується дослідниками як надзвичайно насичений період в історії музичної культури та освіти зарубіжжя. Відсутність централізованої музичної освіти, обов'язкового музичного виховання у школах багатьох країн Західної Європи привело до зародження у вказаний історичний період різноманіття педагогічних теорій музичного виховання. З огляду на досліджувану проблему ми зосередимо увагу саме на розвитку концепції музично-естетичного виховання та підготовці педагогів до здійснення музичного виховання дітей дошкільного віку. У цьому аспекті найбільший інтерес викликає Німеччина, педагогами якої було розроблено багато цінних ідей та накопичено багатий досвід в галузі музично-естетичного виховання підрастаючого покоління.

Проблема музично-педагогічної підготовки педагогів дошкільних закладів постала майже одночасно з організацією дошкільного виховання в середині XIX ст. Ідея створення системи дошкільного виховання належить німецькому філософу і педагогу Ф. Фребелю. Він же й був одним з перших педагогів, хто розробляв питання організації, змісту, форм і методів виховання дітей дошкільного віку та підготовки дошкільних фахівців.

Поряд з цим Ф. Фребель для здійснення музично-естетичного виховання дітей багато цінних методичних порад надав і вихователям дитячих садків. При цьому він наголошував, що увесь процес навчання і виховання в дошкільних закладах має нести естетичне навантаження: заняття, ігри, фізичні вправи обов'язково повинні супроводжуватися співом. З цією метою Ф. Фребель

розробив методичні рекомендації щодо застосування у виховному процесі дитячого садка пісенного матеріалу. Зібрані ним для цього пісні й методичні поради містяться у книзі автора «Бесіди матері». В умовах повної відсутності методичної літератури для виховательок дошкільних закладів ця книга була єдиним посібником, в якому окреслювалися шляхи їхньої педагогічної, музичної діяльності.

З метою надання педагогічної освіти майбутнім вихователькам Ф. Фребелем були запроваджені курси підготовки дошкільних «садівниць». Аналіз програми курсів свідчить, що поряд з дисциплінами методичного, педагогічного, загальноосвітнього, природничого циклів, значне місце в ній посідали предмети естетичного циклу: історія культури, малювання, спів, ручна праця, методика вироблення дитячих іграшок.

У 50-70 роках ХХ ст. проблема естетичного виховання у Німеччині набула особливої актуальності. Визначаючи соціально-педагогічну роль естетичного виховання у житті суспільства, Е. Зігфельд на Другій Генеральній Асамблеї «Міжнародного товариства виховання засобами мистецтва», що відбулася в 1958 р., зазначав: «... ніколи ще у світовій історії художнє виховання не було таким необхідним, як сьогодні і як воно буде важливе для майбутнього... Я не стверджую, що художнє виховання розв'яже всі світові проблеми. Але я вважаю, що ми не можемо існувати як цивілізована нація, якщо не будемо розвивати у значній мірі естетичний елемент життя». Адресована науковцям, педагогам теза була основоположною в розробці програм навчання та виховання підростаючого покоління.

Своєрідна система безперервного музичного навчання склалася протягом багатьох років у Німеччині. Музичне виховання пронизує усі ланки освіти країни. Дослідники відмічають однаково серйозне ставлення в Німеччині як до виховання музикантів-любителів, так і до професійних музикантів, і прагнення здійснювати музичне виховання і навчання в тісному взаємозв'язку з музичною культурою суспільства.

Визнаючи велику здатність музики естетично впливати на почуття і думки людини, педагоги Німеччини наголошували на необхідності якомога раніше розпочинати займатися з дитиною музичним вихованням. Вони вважали, що заняття музикою в ранньому дитинстві здійснюють величезний внесок у формування особистості дитини в цілому і, зокрема, у її музично-естетичний розвиток, що саме в перші роки життя закладається здібність сприймати музику. Ще в 1928 р. у Німеччині було прийнято указ «Музична практика в семінарах і навчальних курсах для виховательок дитячих садків і виховательок у групах подовженого дня», виходячи з якого вихователю надавали знання та методичні уміння, необхідні для занять з дітьми на елементарному рівні сольфеджіо, ритмікою, танцями, музичними іграми, теорією музики, грою на елементарних музичних інструментах, музичною формою, історією музики тощо.

Такий же серйозний підхід до музичного виховання продовжується і в загальноосвітніх школах країни. Спеціалістами Німеччини розроблена програма музичного виховання в початковій школі. У ній наголошувалося, що діти

повинні опанувати нотну грамоту, навчитися співати, грати на елементарних музичних інструментах, імпровізувати. Велика увага приділялась ознайомленню дітей зі світовою музичною культурою взагалі.

Зазначеною програмою передбачено проведення у школі не менше двох уроків музики на тиждень. При цьому зауважувалось, що навчання нотній грамоті – важлива складова уроків музики. Цікавим, на наш погляд, є і те, що дітей навчали не тільки співати, а й грати на музичних інструментах – флейті, гітарі, ксилофоні, що надавало можливість створювати в початковій школі дитячі хори та ансамблі.

Питання змісту, методики і організації музичного навчання і виховання обговорюються на з'їздах спеціалістів, курсах підвищення кваліфікації, на сторінках педагогічної преси. Дискусійними питаннями були: як зробити, щоб урок музики відповідав музичним інтересам, запитам дитини, психологічним і соціальним особливостям дитячого віку.

Завдання музичного виховання були висунуті такі: передбачити в навчальних планах усіх шкіл та програмах дитячих садків достатню кількість уроків та занять з музики; забезпечити можливість поглиблених занять музикою у школі; створити загальноосвітні школи з подовженим уроком музики; приділити особливу увагу музичному навчанню дітей у початковій школі; виділити спеціальні приміщення для занять музикою з технічними засобами навчання; підготувати приміщення для репетицій хорів та ансамблів, створити фонд музичних інструментів. Такі заходи стимулювали вчителів до постійного самовдосконалення своєї педагогічної діяльності, спонукали їх відшукувати ефективні шляхи вдосконалення музичного виховання.

Педагоги К. Дітріх і К. Гофман у статті «Питання систематики і методики музичного виховання» зазначали: «Ми вважаємо, що конкретне визначення завдань викладання музики повинно виходити з перспектив розвитку культури ...суспільства. ...на підставі врахування вікових особливостей і психологічного розвитку дитини повинна бути побудована система знань та навичок на різних щаблях педагогічного процесу».

Були розроблені вимоги до вихователів дитячих закладів щодо музично-естетичного виховання дітей: педагог повинен знати теоретичні та психологічні основи викладання музики й творчо їх застосовувати. Могутній вплив музики, її велике виховне значення як особливого виду мистецтва потребує постійного взаємозв'язку між інтелектуальними та емоційними можливостями дитини. Тому вихователю необхідно володіти важливим принципом музичного виховання – постійного зв'язку теорії та практики.

Ідеї творчого розвитку особистості найбільш сконцентрувалися в системі музичного виховання видатного німецького педагога і композитора К. Орфа. Він вважав, що музичне виховання не обмежується розвитком слуху, ритму, слухання музики, навчанням співу і гри на музичних інструментах. На думку К. Орфа, завдання музичного виховання – стимулювати і спрямовувати творчу фантазію дитини, вміння імпровізувати, творити в процесі музикування. У цій роботі слід спиратися на зв'язок музики з жестом, словом, танцем, пантомімою. Педагог зазначав, що творчість дитини, її навіть скромні знахідки створюють на

заняттях атмосферу радості, стимулюють розвиток її здібностей, формують творчу людину. Прищеплені у ранньому віці «...бажання і вміння творити виявлятимуться у будь-якій сфері майбутньої діяльності дитини».

Музична концепція К. Орфа, розроблена разом з Г. Кеетман, втілена в методичному посібнику «Schulwerk», що в перекладі означає «навчати в дії». Посібник представляє собою п'ятитомне зібрання партитур для дитячих інструментів, пісень хорового виконання в інструментальному супроводі, вправ у вимові та декламації, ритмічних вправ, театралізованих сценок, що поєднані назвою «Музика для дітей». Збірки побудовані на народних піснях, фольклорних текстах: приказках, загадках, лічилках тощо. У посібнику надаються рекомендації вчителям щодо залучення усіх без винятку дітей до музики, активної творчої діяльності.

Чільне місце в системі дитячого музичного виховання К. Орфа посідає музично-ритмічне виховання, що ґрунтується не тільки на основі рухів та гри на музичних інструментах, а, перш за все, на мові, на музичній декламації і співі.

Своєрідним є підхід К. Орфа і до інструментального музикування. Педагог вважав, що інструменти для дитячого елементарного музикування повинні мати естетичну привабливу звучність і разом з тим бути простими, зручними для гри, такими, що не вимагають оволодіння складною технікою гри, тому що це відволікає увагу дітей від творчості, імпровізації. Склад дитячого оркестру був розроблений К. Орфом разом з відомим музикознавцем К. Заксом: мелодичні ударні інструменти (металофони, ксилофони, гlockenшпілі), немелодичні ударні інструменти (литаври, барабани, тарілочки), прості духові інструменти, близькі до народної сопілки (блокфлейти), смичкові інструменти тощо.

Отже, музично-виховна система К. Орфа, націлена на пробудження творчого потенціалу особистості, загострила цілу низку проблем загальнопедагогічного, методичного, дидактичного і навіть технічного характеру. Але здійснити висунуті вимоги до музичного виховання дітей було не під силу педагогам, які не мали відповідної підготовки. Тому з метою вирішення цієї проблеми К. Орфом були створені в Зальцбурзі спочатку семінари, а пізніше – інститут, де педагоги отримували необхідну підготовку з музичного виховання.

Підготовка в інституті здійснювалася за трирічним, дворічним або однорічним планом, у залежності від підготовленості педагогічних кадрів і характеру їх подальшої музично-педагогічної діяльності.

Теоретичні й практичні заняття в інституті передбачали вивчення предметів: засвоєння «Шульверка» та інструментів, які в ньому використовуються, володіння тілом та музично-ритмічні дисципліни, фортепіано, ансамбль і диригування, постановка голосу і виховання мовленнєвої культури, імпровізація і створення музики, історія і теорія музики, педагогіка і теорія музичного виховання. При інституті була створена дитяча школа для практичного відпрацювання набутих на заняттях навичок.

Аналіз історико-педагогічної, наукової, методичної літератури [1, 2, 3, 4] свідчить, що в зарубіжній педагогіці протягом тривалого часу активно

розроблялися питання музично-естетичного виховання особистості та відповідної теоретико-практичної підготовки педагогів.

Сучасні зарубіжні концепції музично-естетичного виховання, що ввібрали найкращі національні історичні традиції Німеччини, містять багатий пласт цінних ідей з досліджуваної нами проблеми.

Сучасна німецька школа, пронизана духом християнського гуманізму, ставить перед собою мету виховання ідеалу особистості, для якої були б характерні такі якості, як європейський склад розуму і його гнучкість, космополітичний дух, готовність до творчості і ризику, тобто риси вдачі ініціативного громадянина демократичної держави, що відповідає вимогам свого часу. Разом з піднесенням ролі науки для такої особистості необхідна і одночасна духовна сенсифікація, інтенсифікація естетичного відчуття природи, яке піднімає людину над буденністю, переводить в стан піднесення, допомагає зосередитися на гуманних сторонах життя.

Список використаних джерел

1. Левківський М. В., Микитюк О. М. Історія педагогіки: навчальний посібник / за ред. М. В. Левківського. Харків, 2002. 240 с.
2. Oskar Anweiler; Hans-Jürgen Fuchs; Martina Dorner; Eberhard Petermann. Bildungspolitik in Deutschland 1945 – 1990. Ein historisch-vergleichender Quellenband. Bonn. 1992.
3. Die Generation der Unbefangenen. Zur Soziologie der jungen Menschen heute. Blücher, Viggo Graf. Eugen Diederichs Verlag, 1966.
4. Georg Picht. Die deutsche Bildungskatastrophe. München. 1965.
5. Graf Viggo Blücher. Die Generation de Unbefangenen: Zur Soziologie der jungen Menschen heute. Düsseldorf. 1966.
6. Гуревич Е.Л. Музыкальное воспитание и образование на немецких землях: от Средневековья к XXI столетию. М : Музыка, 1982. 78 с.
7. Specchietto Riassuntivo *dell' organizzazione scolastica tedesca // Convegno nazionale sun tema: l'educatione musical nella societa italiana.*-Roma, 1970. С.95-146.
8. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початкових класах. К. : ІЗМН, 1997. 204 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Тарарак Н. Г.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Стаття присвячена актуальній проблемі організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти України, починаючи з часів Київської Русі і до 20-х років ХХ століття. Визначено освітньо-виховну роль пам'яток Київської Русі